

УДК 330.13

РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Чигріна К. О.

Чорноморський державний університет імені Петра Могили

Україна, м. Миколаїв

Чигріна К. О. Рентабельність підприємства та шляхи її підвищення / Чорноморській державний університет імені Петра Могили, Україна, Миколаїв.

У статті узагальнено сутність рентабельності на основі аналізу досліджень науковців-економістів, а також визначається перелік показників рентабельності підприємства. На прикладі моделі «Дюпон» показано вплив факторів на ефективність роботи підприємства та оцінку цього впливу за допомогою коефіцієнтів рентабельності. Виявлено показники, які обумовлюють різноманітність варіантів рішень, що приймаються при визначенні прибутку, поточних витрат, авансованій вартості для розрахунку рентабельності. Виявлено шляхи зростання прибутку та рентабельності, підвищення ефективності виробництва. Сформовано організаційно-практичні шляхи та методи підвищення рентабельності підприємств.

Ключові слова: підприємство, рентабельність капіталу, рентабельність, рентабельність виробництва.

Чигрина Е. А. Рентабельность предприятия и пути её повышения / Черноморской государственной университет имени Петра Могили, Украина, Николаев.

В статье обобщены сущность рентабельности на основе анализа исследований ученых-экономистов, а также определяется перечень показателей рентабельности предприятия. На примере модели «Дюпон» показано влияние факторов на эффективность работы предприятия и оценку

этого влияния с помощью коэффициентов рентабельности. Выявлено показатели, которые оговариваются разнообразие вариантов решений, принимаемых при определении прибыли, текущих расходов, авансированной стоимости для расчета рентабельности. Выявлены пути роста прибыли и рентабельности, повышение эффективности производства. Сформирован организационно-практические пути и методы повышения рентабельности предприятий.

Ключевые слова: предприятие, рентабельность капитала, рентабельность, рентабельность производства.

Chyhrina K. O. The profitability of the enterprise and ways to improve / Petro Mohyla Black Sea State University, Ukraine, Nikolaev.

The article summarized the essence of profitability by analyzing research scientists, economists, and determined for the profitability of the company. In the example model "DuPont" the influence of factors on the effectiveness of the company and assessment of the impact of the ratios of profitability. Indicators revealed that specifies the variety of solutions to be taken in determining profit, operating expenses, advanced value to calculate profitability. The ways revenue growth and profitability, improve production efficiency. Current organizational and practical ways and means of improving profitability.

Key words: enterprise, profitability, capital profitability.

Вступ. Особливого значення проблематика прибутковості підприємств набуває в умовах світової фінансової кризи, яка стала викликом для економік багатьох розвинених країн, а також для України. Прибуток у ринковій системі господарювання має позитивну роль, коли він забезпечує розвиток підприємства. Але за певних умов та обставин цей позитив може нівелюватися. Наприклад, у випадку, коли прибуток отримується не за рахунок зростання обсягів виробництва і підвищення ефективності, а за рахунок невинного зростання цін, використання монопольного становища або механізмів тіньової

діяльності підприємства. Відомо, що визначальним показником прибутковості підприємства є рентабельність.

Аналіз останніх наукових публікацій. Розгляду питань сутності та оцінки рентабельності підприємства присвячено багато праць відомих вчених економістів, серед яких: Мазаракі А. А., Горлачук В. В., Яненко І. Г., Бугуцький О. А., Іващенко В. І., Савчук В. П., Болюх М.А., Дієсперов В. С. , Єрмоленко В. М., Короткевич О.В., Тітов М. В. та ін. Однак, швидкозмінні умови господарювання підприємств потребують пошуку нових підходів до вивчення рентабельності та шляхів підвищення ефективності господарсько-фінансової діяльності.

Дослідники даної проблеми вважають, що рентабельність є одним із головних вартісних показників ефективності виробництва, який характеризує рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі виробництва. Рентабельність безпосередньо пов'язана з отриманням прибутку. Однак її не можна ототожнювати з абсолютною сумою отриманого прибутку. Рентабельність – це відносний показник, тобто рівень прибутковості, що вимірюється у відсотках. Рентабельність – це співвідношення прибутку з понесеними витратами.[1, с. 61-69].

Метою статті є виявлення ефективних шляхів підвищення рентабельності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Показники рентабельності повніше, ніж прибуток, характеризують остаточні результати господарювання, тому що їх величина відображає співвідношення ефекту з вкладеним капіталом або спожитими ресурсами. Їх використовують і як інструмент в інвестиційній політиці і ціноутворенні. Різноманітність варіантів рішень, що приймаються при визначенні прибутку, поточних витрат, авансованій вартості для розрахунку рентабельності обумовлюють наявність значної кількості її показників Основні показники рентабельності можна об'єднати в наступні групи: показники рентабельності капіталу (активів); показники рентабельності

продукції; показники, розраховані на основі потоків наявних грошових коштів.[2, с.227]

Основні показники рентабельності можна об'єднати в наступні групи:

- показники рентабельності капіталу (активів);
- показники рентабельності продукції;
- показники, розраховані на основі потоків наявних грошових коштів.

Одним з факторів зростання прибутку та рентабельності та підвищення ефективності виробництва є його розширення, тобто збільшення обсягів виготовлення товарів і послуг. Здійснити це можна двома шляхами:

- за рахунок збільшення кількості залучених у виробництво факторів (екстенсивний шлях);
- за рахунок поліпшення технологій (інтенсивний шлях).

Показники рентабельності є важливими для характеристики складових формування прибутку і доходів підприємства. При аналізі виробництва показники рентабельності використовуються як інструмент інвестиційної політики і ціноутворення. Вони більш повно, ніж прибуток, характеризують кінцеві результати господарювання, тому що їх величина показує співвідношення між наявними та використаними ресурсами.

Показник рентабельності відбиває співвідношення прибутку підприємства і факторів, які є, по суті, передумовами його виникнення. Бухгалтерська звітність дозволяє розрахувати велику кількість показників рентабельності, тому їх необхідно систематизувати в аналітичні групи з метою впорядкування і забезпечення оптимальності при виконанні аналітичних процедур[3, с. 32-41].

Визначення сутності рентабельності знаходимо у працях багатьох вчених. Узагальнюючи, можна стверджувати, що рентабельність являє собою показник співвідношення прибутку з понесеними витратами. Найбільш поширені визначення поняття рентабельності наведені автором у таблиці 1.

Визначення сутності поняття рентабельності

Автор	Визначення
Кромаровський Д. О.	Рентабельність – це якісний, вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або ступень використання ресурсів, що є в наявності, в процесі виробництва і реалізації продукції.
Горлачук В. В., Яненко І. Г.	Рентабельність — це відносний показник ефективності виробництва. У загальному вигляді він розраховується як відношення прибутку до витрат, тобто є нормою прибутку.
Даций Н. В.	Рентабельність - це співвідношення прибутку з понесеними витратами (один із основних показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання різних форм власностей, який характеризує інтенсивність їх роботи).
Тітов М. В.	Рентабельність – це стан фірми, коли сума витрат від реалізації продукції покриває витрати на виробництво і реалізацію цієї продукції.
Чумаченко М. Г.	Рентабельність – це прибутковість підприємства або підприємницької діяльності. Розраховується рентабельність як частка від ділення прибутку на витрати або на витрату ресурсів.

Джерело: складено автором за працями зазначених вчених

Можливі зіставлення прибутку з факторами, які на нього впливають, дають в результаті множину показників рентабельності, які відрізняються не тільки по завданнях, які потрібно вирішити, та змісту, але й по використуванім при розрахунку рентабельності показниках прибутку. В якості останніх у вітчизняній практиці традиційно використовується чистий прибуток, валовий прибуток та операційний дохід. Міру прибутковості функціонування підприємства найбільш точно визначають показники

рентабельності, які характеризують рівень віддачі витрат або міру використання наявних ресурсів у процесі виробництва і реалізації товарів, робіт і послуг. При аналізі коефіцієнтів рентабельності найбільш широке поширення набула факторна модель фірми «DuPont» (Дюпон). Призначення моделі - визначити фактори, що впливають на ефективність роботи підприємства й оцінити цей вплив. Оскільки існує безліч показників рентабельності, аналітиками цієї фірми обраний один, на їхню думку, найбільш значимий - рентабельність власного капіталу. Для проведення аналізу необхідно змодельювати факторну модель коефіцієнта рентабельності власного капіталу. Схематичне представлення моделі фірми «DuPont» зображено на рис.1.

В основі наведеної схеми аналізу закладена наступна детермінована модель:

$$R_{ROE} = R_{NPM} * P_{отд} * k_{зав}, \quad (1)$$

де, $P_{отд}$ – ресурсовіддача;

R_{NPM} – чиста рентабельність продажу;

$k_{зав}$ – коефіцієнт фінансової залежності.

Побудована у такий спосіб модель компанії «Дюпон» виконувала кілька завдань – виявити фактори, що визначають ефективність бізнесу, оцінити тенденції змін і ступінь впливу кожного з цих факторів, дати порівняльну оцінку ризиків та результатів від інвестування у компанію.

Як свідчить модель, рентабельність власного капіталу залежить від трьох чинників: рентабельність продажів, оборотності активів, і структури капіталу підприємства. Вони, певним чином, узагальнюють усі аспекти фінансово-господарської діяльності організації. Коефіцієнт рентабельності продажів відображає фінансовий результат за певний період, коефіцієнт оборотності активів характеризує ефективність використання майна підприємства, а мультиплікатор власного капіталу – структуру джерел формування господарських засобів [4, с. 61-69].

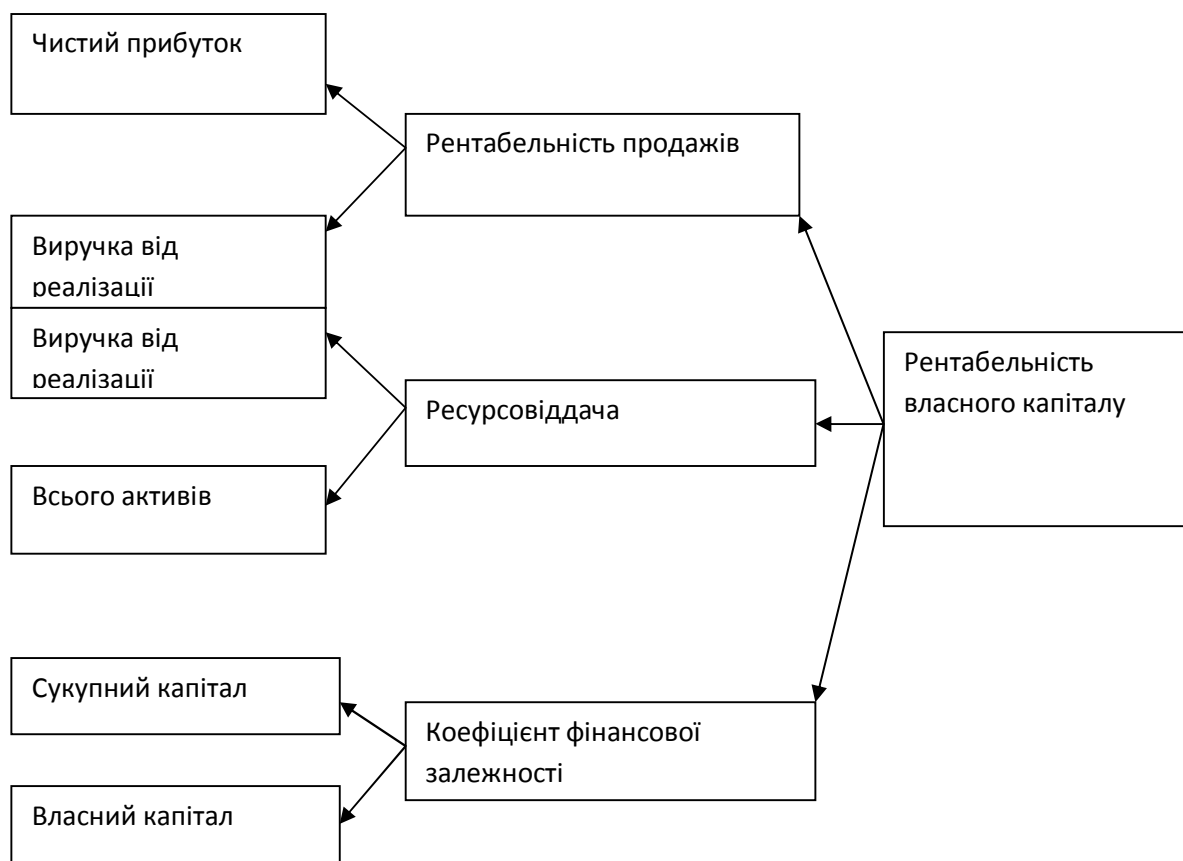

Рис. 1. Модифікована схема факторного аналізу фірми «DuPont»

Джерело: [4]

Рентабельність продукції, яка досягнута підприємством в базовому періоді повинна бути скоригованою з урахуванням умов ціноутворення планового періоду. Можна визначити резерви, які не були використані підприємством у базовому періоді для зростання прибутку, а саме за рахунок: ліквідації непродуктивних і понаднормативних витрат, що відносяться на собівартість продукції; ліквідації фактів поставки готової продукції покупцям з відхиленнями від узгоджених технічних і якісних параметрів, які ведуть до зниження оптових цін на ці вироби, і отже, прибутку від реалізації; структурних зрушень в асортименті продукції, що виробляється та реалізується, в бік випуску рентабельнішої продукції. У підвищенні рівня рентабельності величезну роль відіграють також і трудові ресурси, з цього випливає що на підприємстві обов'язково: потрібно удосконалити роботу відділу кадрів; в першу чергу потрібно звернути увагу на професійні якості працівників, їх

уміння працювати з колективом, відношення до своїх функціональних обов'язків [5, с. 40-45].

Рентабельність підприємства напряму залежить від його прибутку. Для одержання максимального прибутку підприємство повинне найбільше повно використовувати ресурси, що знаходяться в його розпорядженні. Збільшення випуску знижує витрати на одиницю продукції, тобто витрати на її виготовлення в розрахунку на одиницю продукції знижуються, а отже, знижується собівартість, що в остаточному підсумку веде до збільшення прибутку від реалізації продукції. Ну а крім цього, додаткове виробництво рентабельної продукції вже саме по собі дає додатковий прибуток. Таким чином, при збільшенні випуску і, відповідно, реалізації рентабельної продукції збільшується прибуток у розрахунку на одиницю продукції, а також збільшується кількість реалізованої продукції, кожна додаткова одиниця якої збільшує загальну суму прибутку. Унаслідок цього, збільшення рентабельної продукції, що випускається, за умови її реалізації дає значний приріст обсягу прибутку.

Висновки. Рентабельність як показник дає уявлення про достатність чи недостатність прибутку порівняно з іншими окремими величинами, які впливають на виробництво та реалізацію та взагалі на діяльність підприємства. Обґрунтованою вважаємо оцінку ефективності діяльності підприємств за допомогою моделі «Дюпон». На основі аналізу середніх рівнів рентабельності можна визначити, які види продукції і які господарські підрозділи забезпечують велику прибутковість. Це стає особливо важливим в сучасних, ринкових умовах, де фінансова стійкість підприємства залежить від спеціалізації і концентрації виробництва. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку заходів зменшення негативного впливу факторів на рентабельність підприємства.

Література:

1. Бець М. П. Планування рентабельності виробництва / Бець М. П. // *Економіка України*. – 2007. – №2. – С. 40-45.
2. Горлачук В. В., Яненко І. Г. Навчальний посібник. - Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. –С. 344.
3. Власова Н. О., Круглова О. А., Бузинова Л. И. *Финансы предприятия: Учебн. пособие.*- К.: Центр уч.лит-ры, 2007.
4. *Економічний аналіз: Учебн. пособие./* Болюх М. А., Бучевский В.З., Горбатов М. И. та ін...; под ред. Чумаченко М. Г. . – К.: КНЭУ, 2003.
5. Короткевич О. В. Рентабельність господарської діяльності підприємств. // *Економіка і прогнозування*. – 2008. – №3. – С. 61-69.
6. Кох Р. О. *Шляхи підвищення прибутковості на підприємстві*, 2006.
7. Нестерова С. В. *Методика розподілу прибутку на підприємствах власності працівників*// *Вісник Технологічного університету Поділля. Економічні науки*. – 1998. – №3. –С.38-42
8. Салига С. П., Даций Н. В., Корецькая С. О. *Финансовый анализ: Учебн. пособие*. – К.: Центр учебной литературы, 2006.
9. Тітов М. В. *Моделювання ефективності використання активів підприємства на основі методології розв'язання зворотних задач.* // *Актуальні проблеми економіки*. – 2006. – №11. – С. 32-41.
10. Філімоненко О. С. *Фінанси підприємства: Учебн. пособие*. – К.: Кондор, 2007.

References:

1. Betz M. P. *Planning profitability of production* / Betz M. P. // *Economy of Ukraine*. - 2007. - №2. - P. 40-45.
2. Horlachuk V. V., Yanenkova I. G. *Manual*. - Nikolaev: voChDU them. Peter Graves, 2010. – P.344.
3. Vlasov N. A., Kruglov A. A., Buzynova L. I. *Finance enterprise: Training. posobyue.*- K .: Center , P.2007.
4. *Economic Analysis: Training. posobyue.* / Bolyuh M. A., Buchevskyy V. Z. , Horbatok M. I., etc ...; ed. Chumachenko M. G. - K .: КНЭУ, 2003.

5. *Korotkevich A. V. Return economic activity. // Economics and Forecasting. - 2008. - №3. - P. 61-69.*
6. *Koh R. O. Ways to improve the profitability of the enterprise, 2006.*
7. *Nesterov S. V. Method of profit distribution in enterprises owned staff // Bulletin of the University of Technology skirts. Economics. - 1998. - №3. - P.38-42*
8. *Salyga S. P., Datsyy N. V., Koretskaya S. A. financial analysis: Training. allowance. - K .: Center textbooks, 2006.*
9. *Titov M. V. simulation efficiency of assets based on the methodology of solving inverse problems. // Actual problems of economy. - 2006. - №11. - P. 32-41.*
10. *Filimonenko O. C. Finance Company: Training. allowance. - K ..: Condor, 2007.*